

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ**

POLİS AKADEMİYASI

**“DAXİLİ İŞLƏR ORQANLARININ İNZİBATI FƏALİYYƏTİ”
KAFEDRASI**

“İnzibati hüquq” fənni üzrə

M Ü H A Z İ R Ə

(bakalavriat səviyyəsi üzrə qiyabi təhsilalanlar üçün)

Mövzu № 2. “İnzibati hüquq - hüququn müstəqil sahəsi kimi”

Vaxt - 2 saat

Mühazirə: 2 saat

Tərtib etdi: “DİO-nun inzibati fəaliyyəti” kafedrasının rəisi, polis polkovniki, h.ü.f.d.,
dosent Rafiq Nəcəfzadə

Mühazirə kafedranın iclasında müzakirə olunmuş və təsdiq edilmişdir.

Protokol № _____ 2016-cı il

Dəyişiklik və əlavə edilib: _____ 2018-ci il.

Əlavə edilib: _____ 2019-cu il.

Dəyişiklik və əlavə edilib: _____ 2020-ci il.

Bakı – 2016

Mövzu № 2. İnzibati hüquq - hüququn müstəqil sahəsi kimi

Plan:

Giriş

1. İnzibati hüququn anlayışı, predmeti və məqsədi.
2. İnzibati hüquq normalarının anlayışı və quruluşu
3. İnzibati hüquq münasibətlərinin anlayışı və əsas xüsusiyyətləri

Nəticə

İstifadə və tövsiyə edilən mənbələr:

1. “Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası”. Bakı, Hüquq Yayın Evi-2016.
2. “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının 21 dekabr 2010-cu il tarixli Konstitusiya Qanunu. Bakı, Qanun – 2010.
3. “Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsi”. Bakı, 2016.
4. “Polis haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. 2016.
5. “İnzibati icraat haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, Hüquq Ədəbiyyatı, 2005.
6. Dərslik. “İnzibati hüquq” Abduləli Abdullayev, Fəxrəddin Nağıyev. Bakı 2008.
7. Dərslik. “Административное право”. Abduləli Abdullayev, Fəxrəddin Nağıyev. Bakı, 2008.
8. Dərs vəsaiti “İnzibati hüquq” ümumi hissə. Vaqif Abışov, Aleksandr İsmayılov, Rafiq Nəcəfquliyev. Bakı, MBM mətbəəsi, 2014.
9. Dərslik. “İnzibati hüquq” Rafiq Nəcəfquliyev. Bakı, 2018.
10. Dərslik. “Hüquq nəzəriyyəsi” C.Süleymanov, B.Nəsirov, M.Xalıqov, İ.Əliyev. Bakı-2015.
11. İdarə Hukuku Dersleri. Kemal Gözler. Üçüncü Baskı. Bursa 2005.
12. Берлач А.И. Административное право Украины: Учеб. Пос., Университет “Украина”, 2005., 472 с.
13. Dərslik. «Административное право» D.N. Вахрах, V.B. Россински, Y.N. Starilov. Moskva 2005.
14. Dərslik. «Административное право» A.B. Ақаров, Moskva 2004.
15. Dərslik. «Курс административного права». B.N Qabriçidze, A.Q. Черныавски Moskva 2003.
16. Dərs vəsaiti. «Административное право Российской Федерации» S.V, Тихомиров Moskva 2003.
17. Dərs vəsaiti. «Курс общего административного права». Y.N. Starilov Moskva 2002.
18. Dərslik. «Административное право России». D.N.Вахрах. М., 2000.
19. Учебное пособие. Административное право. Мазурин С.Ф., Прокофьев. СПб, 2019. – 312 с.
20. Актуальные проблемы административного права и административного процесса: Сборник научных статей / Отв. ред.М. А. Штатина. — М.: РГУП, 2017. — 280 с.
21. Administrative law by the late Sir William Wade and Christopher Forsyth. Great Clarendon Street, Oxford, United Kingdom-2014.
22. <http://www.e-qanun.az>
23. <http://www.preslib.az>.
24. <http://www.yurist-online.com>.

Giriş

Azərbaycan Respublikası öz müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra, xalqının özünün çoxəsrlik dövlətçilik ənənələrini davam etdirərək demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət quruculuğuna başladı.

12 noyabr 1995-ci il tarixində ümumxalq səsverməsi - referendum yolu ilə qəbul edilmiş ilk Milli Konstitusiyamız Respublikamızda aparılan dövlət quruculuğunun məqsədini, istiqamətlərini və prinsiplərini dəqiqliyi ilə müəyyən etdi. Konstitusiyamızın maddələrinə əsasən dövlətçiliyimizin əsasları müəyyən edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına əsasən Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyəti hakimiyyətlərin bölünməsi prinsipi əsasında təşkil edilir:

- qanunvericilik hakimiyyətini Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi həyata keçirir;
- icra hakimiyyəti Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə mənsubdur;
- məhkəmə hakimiyyətini Azərbaycan Respublikasının məhkəmələri həyata keçirirlər.

Mühazirənin mahiyyəti dövlət hakimiyyətinin istiqamətlərindən biri olan icra hakimiyyətinin təşkili və həyata keçirilməsi prosesində yaranan, dəyişən və xitam olunan ictimai münasibətlərin məhz “İnzibati hüquq” fənni vasitəsi ilə öyrənilməsi ilə izah oluna bilər.

Bununla yanaşı, “İnzibati hüquq” Azərbaycan Respublikasının hüquq sisteminin sahələrindən biri olaraq idarəetmə, dövlət idarəetməsi və icra hakimiyyəti, inzibati hüququn subyektləri, icra hakimiyyətinin realizəsinin forma və metodları, inzibati məsuliyyət, icraat, dövlət idarəetməsində intizam və qanunçuluq, o cümlədən dövlət idarəetməsinin ayrı-ayrı sahələrində idarəetmə haqqında və s. kimi əsas müddəaları öyrənən hüquq sahəsidir.

Müasir dövrdə cəmiyyət üzvlərinin hər birinin məişət həyatının tərkib hissəsi olan dövlət-vətəndaş münasibətləri aidiyyəti dövlət hakimiyyət orqanlarının gündəlik icraedici-sərəncamverici fəaliyyətində mərkəzi yerdə durur. Bu baxımdan “İnzibati hüquq” sahəsinin öyrənilməsi vasitəsi ilə əldə olunan hüquqi biliklər hər bir hüquqşünasın, o cümlədən də peşəkar polis əməkdaşının gündəlik fəaliyyətində təcrübi cəhətdən mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Sual 1. İnzibati hüququn anlayışı, predmeti və məqsədi

Hər bir dövlətin hüquq sistemi nizamasalma predmetinə görə bir-birindən fərqlənən hüquq sahələrindən təşkil olunur. Hüquq sisteminin bütün sahələri bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqə və təsirdə olurlar. Hər bir hüquq sahəsinin predmetini cəmiyyətin həyat fəaliyyətinin bu və ya digər sahəsində yaranan ictimai münasibətlər təşkil edir.

Azərbaycan Respublikasının hüquq sisteminin müstəqil sahələrindən biri olan inzibati hüquq dövlət idarəetmə sistemində yaranan ictimai münasibətlərin xüsusi (əsas) qrupunu tənzimləyir. Dövlət idarəetmə sistemində mövcud olan ictimai münasibətlər əsasən, icra hakimiyyəti sisteminin təşkil edilməsi və fəaliyyət göstərməsi prosesində yaranır, inkişaf edir və xitam olunur.

İnzibati hüquq dövlət idarəetmə sahəsində digər dövlət fəaliyyəti (qanunvericilik və məhkəmə hakimiyyəti) formalarının həyata keçirilməsi prosesində yaranan idarəçilik xarakterli münasibətləri, həmçinin dövlət idarəetmə və icra hakimiyyəti orqanlarının bəzi funksiyalarının qeyri-hökumət təşkilatları tərəfindən həyata keçirilməsi ilə əlaqədar olaraq qeyri-dövlət idarəetməsi sahəsində yaranan münasibətləri nizamlayan hüquq normalarının sistemi kimi müəyyən edilə bilər.

İnzibati hüquq sisteminin ayrılmaz bir hissəsi olmaqla, onunla həm hissəvi, həm də bütövlük münasibətindədir.

İnzibati hüquq mahiyyətə, hüquq sisteminin digər sahələrindən heç də fərqlənmir. İnzibati hüquq normaları digər hüquq sahələrinə məxsus normalar kimi dövlət tərəfindən müəyyən edilir və ümumməcburi təsir qüvvəsinə malikdir. Onların realizəsi iqtisadi, təşkilati və sosial-mədəni fəaliyyətlərlə təmin edilir.

İnzibati hüquq normaları idarəçilik münasibətlərinin nizamlayıcısı kimi dövlət idarəetmə sistemində aşağıdakı vəzifə və funksiyaların yerinə yetirilməsində mühüm əhəmiyyətə malikdir:

- dövlət idarəetmə sahəsində vətəndaşların hüquqi vəziyyətini müəyyən edir;
- icra hakimiyyəti orqanlarının və dövlət idarəetmə orqanlarının təşkil edilmə qaydasını, onların səlahiyyətlərini, dövlət orqanlarının və qeyri-hökumət təşkilatlarının (ictimai birliklər və fondlar) vətəndaşlarla qarşılıqlı əlaqələrini tənzimləyir;
- dövlət qulluqçuları tərəfindən idarəetmə orqanlarında və digər dövlət orqanlarında, idarə, müəssisə və təşkilatlarda dövlət qulluğunun keçirilməsi qaydasını tənzimləyir. Onların hüquq və vəzifələrini, həmçinin yerli özünüidarəetmə orqanlarının, qeyri-hökumət təşkilatlarının qulluqçularının dövlət idarəetmə sahəsində hüquqi vəziyyətini müəyyən edir;
- dövlət idarəetməsinin forma və metodlarını, onların prosessual qaydada həyata keçirilməsini müəyyən edir;
- dövlət idarəetməsində qanunçuluğun təmin edilməsinin üsullarını müəyyən edir;
- sosial-siyasi, sosial-mədəni və iqtisadi sahələri, həmçinin sahələrarası idarəetmə münasibətlərini tənzimləyir;
- səlahiyyətli orqanların inzibati-yurisdiksiya fəaliyyətini və onun həyata keçirilməsi qaydasını tənzimləyir.

İnzibati hüququn tənzimləyici rolu üçün xas olan cəhətlər dövlət idarəetmə sistemində icra hakimiyyətinin fəaliyyət göstərməsi zamanı onun xüsusiyyətlərinin daha çox nəzərəcarpması ilə izah olunur.

İnzibati hüquq Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına müvafiq olaraq hakimiyyət səlahiyyətləri çərçivəsində fəaliyyət göstərən icra hakimiyyəti subyektlərinin üzərinə düşən vəzifə, funksiya və səlahiyyətlərin hüquqi cəhətdən həyata keçirilməsi

formasında çıxış edir. Bu baxımdan inzibati hüquq idarəetmə hüququ olaraq, dövlət idarəçilik fəaliyyətinə xas olan bütün xüsusiyyətləri özündə ehtiva edir.

Inzibati hüquq dövlət idarəetmə sahəsində müəyyən edilmiş davranış qaydalarını möhkəmləndirməklə idarəetməyə aid ictimai münasibətlərə hüquq münasibəti xarakteri verir.

Inzibati hüququn predmetinin asan dərk edilməsi məqsədilə bir sıra xüsusiyyətlərin nəzərə alınması zəruridir. Məhz onların vasitəsi ilə inzibati hüququn hüquq sistemindəki rolu və mahiyyəti barədə tam təsəvvürlər əldə etmək mümkündür.

Azərbaycan Respublikasının hüquq sistemində inzibati hüququn rolu aşağıdakı xüsusiyyətlər ilə müəyyən edilir:

- inzibati hüquq idarəetmə xarakterli ictimai münasibətlərə tənzimləyici təsiri göstərməklə, onları nizama salır (cəmiyyətin və dövlətin maraqlarına uyğun olan xarakter verir);

- inzibati hüquq icra hakimiyyətinin müvafiq subyektlərinə həvalə edilmiş idarəçilik funksiyalarının həyata keçirilməsi səbəbi ilə təşəkkül tapan münasibətləri nizama salır. Bununla icra hakimiyyəti subyektlərinin hüquqi hakimiyyət səlahiyyətləri təcrübi cəhətdən həyata keçirilir.

Inzibati hüququn predmetinin müəyyən olunması üçün aşağıdakı amillər nəzərə alınmalıdır:

- dövlət idarəetmə fəaliyyətini əhatə edən istənilən dövlət idarəetmə sahəsi;
- fəaliyyət göstərən icra hakimiyyəti subyektinin və ya digər icra orqanının mövcudluğu;
- dövlət idarəetmə fəaliyyətinin həyata keçirilməsi zamanı səlahiyyətlərin təcrübi cəhətdən həyata keçirilməsi prosesi.

Göstərilənlər icra hakimiyyətinin vəzifə və funksiyalarının təcrübi olaraq həyata keçirilməsi zamanı mövcud olur. Deməli, dövlət idarəetmə sahəsində yaranan ictimai münasibətlərin əksəriyyəti inzibati hüququn predmetini təşkil edən ictimai münasibətlərin dairəsinə aid edilmir.

Inzibati hüququn predmeti - icra hakimiyyətinin təşkili və həyata keçirilməsi prosesində yaranan, dəyişən və xitam olunan ictimai münasibətlərin məcmusudur.

Inzibati hüquqla tənzimlənən idarəetmə münasibətləri müxtəlif olur. İdarəetmə münasibətlərinin aşağıdakı geniş yayılmış növləri mövcuddur:

1) müxtəlif təşkilati-hüquqi səviyyədə və tabeçilik münasibətlərində olan icra hakimiyyəti subyektləri arasında yaranan idarəetmə münasibətləri. Məsələn: yuxarı təbəqəli orqanla aşağı təbəqəli orqan arasında yaranan idarəçilik xarakterli ictimai münasibətlər;

2) eyni təşkilati-hüquqi səviyyədə və tabeçilik münasibətində olmayan icra hakimiyyəti subyektləri arasında yaranan ictimai münasibətlər. Məsələn: iki nazirlik arasında yaranan idarəetmə xarakterli ictimai münasibətlər;

- icra hakimiyyəti subyektləri və onların təşkilati tabeçiliyində olan dövlət təsisatları, idarələri və təşkilatları arasında yaranan idarəetmə xarakterli ictimai münasibətlər. Məsələn: nazirlik ilə onun rayon (şəhər) orqanı arasında yaranan idarəetmə xarakterli ictimai münasibətlər;

- icra hakimiyyəti subyektləri və onların təşkilati tabeçiliyində olmayan dövlət birlikləri və müəssisələri arasında yaranan idarəetmə xarakterli ictimai münasibətlər. Məsələn: maliyyə nəzarəti, inzibati nəzarət və s.

- icra hakimiyyəti subyektləri və vətəndaşlar arasında yaranan idarəetmə xarakterli münasibətlər. Məsələn: yaşayış yeri üzrə qeydiyyatda düşmə zamanı vətəndaş ilə ərazi polis orqanı arasında yaranan idarəetmə xarakterli ictimai münasibətlər.

İdarəetmə xarakterli ictimai münasibətlərdə icra hakimiyyəti subyektlərinin iştirakı mütləqdir. Yalnız dövlətin iradə və marağının hüquqi formada ifadəsi zamanı idarəetmə xarakterli ictimai münasibətlər dövlət hakimiyyət xarakteri alır. Dövlət müəssisələri, həmçinin kommertiya strukturları arasında təsərrüfat-müqavilələri əsasında yaranan münasibətlər inzibati hüquq normaları ilə deyil, mülki hüquq normaları ilə tənziqlənir. Bunun səbəbi qismində çıxış edən əsas məqam icra hakimiyyətinin təsərrüfat (əmlak) fəaliyyətinin icraedici-sərəncamverici fəaliyyətdən kənar olmasıdır.

Hüquq nəzəriyyəsində formalaşan tələblərdən biri də müəyyən təsnifatın aparılmasında meyarlardan istifadənin zəruriliyidir. İdarəetmə münasibətlərinin təsnifatını yaranma məqsədləri və tənziqləmə münasibətləri baxımından vermək olar. Adı çəkilən təsnifat meyarları baxımından idarəetmə münasibətləri iki qrupa bölünür:

- Daxili və ya təşkilatdaxili (sistemdaxili) idarəetmə münasibətləri;
- xarici idarəetmə münasibətləri.

Daxili və ya təşkilatdaxili münasibətlər idarəçilik sisteminin təşkil edilməsi, onun bölmələri arasında qarşılıqlı əlaqələrin əsasının müəyyən edilməsi, eləcə də idarəetmə orqanının əməkdaşları arasında vəzifə, hüquq və məsuliyyətin bölüşdürülməsi ilə əlaqədar yaranan münasibətlərdir. Bu növ idarəetmə münasibətləri icra hakimiyyəti sisteminin bütün təbəqəsinin "özünü-təşkilətmə" marağını ifadə edir. Həmin münasibətlərdə tərəflər kimi təbəçilik münasibətində olan icra orqanları, onların struktur bölmələri və vəzifəli şəxslər çıxış edirlər. Məsələn: DİN ilə ərazi polis orqanı arasında yaranan, yaxud nazirliyin baş idarəsi ilə ərazi polis orqanının müvafiq xidməti arasında yaranan idarəetmə münasibətləri.

Xarici idarəetmə münasibətləri icra hakimiyyəti sisteminə daxil olmayan obyektlərə bilavasitə təsir göstərməklə yaranan münasibətlərdir. Məsələn: vətəndaşlar, ictimai birliklər və kommertiya strukturları ilə dövlət orqanlarının təmasda olması zamanı yaranan münasibətlər.

Söylənən fikirlər əsasında inzibati hüququn predmetinin ümumiləşdirilmiş şəkildə müəyyən edilməsi mümkündür. Belə ki, inzibati hüququn predmetini təşkil edən idarəetmə xarakterli ictimai münasibətlər birtərəfli olmaqla yanaşı, həmçinin müxtəlifdir. Həmin ictimai münasibətlər aiddir:

- icra hakimiyyətinin vəzifə, funksiya və səlahiyyətlərinin bilavasitə həyata keçirildiyi zaman yaranan idarəetmə münasibətləri;
- qanunvericilik və məhkəmə hakimiyyəti sisteminə daxil olan subyektlərin fəaliyyəti prosesində yaranan və təşkilatdaxili xarakter daşıyan idarəetmə münasibətləri;
- yerli özünüidarəetmə subyektlərinin iştirakı ilə yaranan idarəetmə münasibətləri;
- qeyri-hökumət təşkilatlarının həm daxili, həm də xarici funksiya və səlahiyyətlərinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar yaranan təşkilati münasibətlər.

İlk növbədə inzibati hüquqla icra hakimiyyəti subyektlərinin təşkili və fəaliyyət rejimi, həmçinin tənziqlənən idarəetmə münasibətlərində digər iştirakçıların davranışları tənziqlənir.

Nəticə etibarını ilə demək olar ki, inzibati hüquq - icra hakimiyyətinin təşkili və təcrübi cəhətdən həyata keçirilməsi məqsədilə yaranan ictimai münasibətləri nizama salmaq üçün təyin edilmiş hüquq normalarının məcmusundan ibarət olan Azərbaycan Respublikasının hüquq sisteminin müstəqil sahəsidir.

İnzibati hüququn məqsədlərinə aiddir:

- insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi;
- icra hakimiyyətinin demokratik təşkilinin təmin edilməsi;
- icra hakimiyyəti fəaliyyətinin effektivliyi üçün şəraitin yaradılması;
- idarəetmə sahəsində vətəndaşların və onların birliklərinin hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsi üçün şəraitin yaradılması;
- vətəndaşların və cəmiyyətin inzibati özbaşınalıqdan, sui-istifadədən, diqqətsizlikdən və məmur səriştəsizliyindən müdafiəsinin təmin edilməsi.

İnzibati hüquq Azərbaycan Respublikasının hüquq sisteminin ayrılmaz hissəsi olaraq, hüquq sisteminin bütün sahələri ilə sıx bağlıdır. Bu bağlılıq aşağıdakılarla izah olunur:

- inzibati hüququn konstitusiya hüququ ilə əlaqəsi konstitusiya prinsipləri özündə əks etdirməsi ilə bağlıdır. Konstitusiya hüququnun əsas mənbəsinə təşkil edən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyası və referendumla qəbul edilən aktlar dövlət quruculuğu sahəsində yaranan ictimai münasibətləri, şəxsiyyətin statusunu, onun dövlətlə qarşılıqlı münasibətini, habelə dövlət hakimiyyətinin təşkili məsələlərini bilavasitə tənzimləyir. Bu münasibətlər Konstitusiya hüququnun tənzimləmə predmetini təşkil etməklə yanaşı, həmçinin inzibati hüquq normaları ilə müəyyən hissələrdə (səviyyədə) tənzimlənir;

- inzibati hüququn maliyyə hüququ ilə bağlılığı dövlətin maliyyə fəaliyyəti sahəsindəki ictimai münasibətlərdən, Azərbaycan Respublikasının milli gəlirini təşkil edən pul vəsaitlərinin toplanması və bölüşdürülməsi prosesində yaranan ictimai münasibətlərdən ibarətdir. O maliyyə və vergi orqanlarının səlahiyyətlərini müəyyən edir, həmçinin onların təşkili və fəaliyyətləri qaydasını nizamlayır. Bir sözlə desək, inzibati hüquq maliyyə sahəsində idarəetmə münasibətlərini də tənzimləyir;

- inzibati hüququn mülki hüquqla əlaqəsi əmlak münasibətlərinin tənzimlənməsi ilə izah olunur. Nəzərə alınması zəruridir ki, bu münasibətlərin tənzimlənmə metodları müxtəlifdir. İnzibati hüquq əmlak münasibətlərini sərəncam vermə qaydasında hakimiyyət-tabeçilik metodu ilə tənzimləyir. Belə ki, idarəetmə orqanının sərəncamına əsasən tabeçilikdə olan bir təşkilat avadanlığı və əmlakı digər bir təşkilata verir. Burada əmlak münasibətləri dövlət hakimiyyət metodu ilə nizam salınır. Məsələn: Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi dövlət əmlakının idarə edilməsi ilə əlaqədar öz səlahiyyətləri daxilində qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada ölkə ərazisində və xarici ölkələrdə yerləşən dövlət əmlakını idarə edir və onun barəsində sərəncam verir, dövlət əmlakının idarə edilməsinin səmərəliliyini artırmaq məqsədilə zəruri tədbirlər görür.

Bəzən idarəetmə aktlarının icra edilməsi üçün təşkilatlar mülki hüquq normaları əsasında müqavilə bağlayırlar. İdarəetmə aktı təşkilatla vətəndaş arasında müqavilə bağlanmasına əsas kimi çıxış edir. Məsələn: vətəndaşla mənzil-istismar təşkilatı arasında icarə müqaviləsinin bağlanması vətəndaşda yaşayış sahəsinə orderin olduğu halda mümkün olur. Mülki-hüquqi nizamlaşdırma metodu inzibati-hüquqi nizamlaşdırma metodundan fərqli olaraq, tərəflərin bərabərliyi ilə xarakterizə olunur. Mülki hüquq elmində bu tərəflərin bərabər hüquq rejimli olması adlanır. Bazar iqtisadiyyatı münasibətlərinin genişlənməsi, iqtisadi fəaliyyətin azadlığı, dövlət, xüsusi və bələdiyyə mülkiyyət növlərinin mövcudluğu şəraitində əmlak münasibətlərinin tənzimlənməsində mülki hüququn rolu daha da artır.

- inzibati hüquqla əmək hüququ arasındakı əlaqə bir çox əmək münasibətlərinin həm inzibati, həm də əmək hüquq normaları ilə tənzimlənməsi ilə izah oluna bilər. Məsələn: dövlət orqanları ilə dövlət qulluqçularının əmək fəaliyyəti prosesində yaranan

münasibətləri, xəstəlik dövründə işdən müvəqqəti azad edilmənin rəsmiləşdirilməsi və müvafiq sosial təminat, həmçinin qulluqçuların əməyinin mühafizəsi ilə bağlı məsələlər əmək hüququ ilə nizama salınır.

- Nəzərə alınması zəruridir ki, idarəetmənin bir sıra sahələrində (müdafiə, daxili işlər, ədliyyə, milli təhlükəsizlik və s.) dövlət qulluğunun keçirilməsi, vəzifəli şəxslərin vəzifə və hüquqları inzibati hüquq normaları ilə müəyyən edilir. Dövlət qulluqçuları hüquq və vəzifələrini həyata keçirərkən inzibati hüquqla nizamlanan “dövlət-qulluğu” münasibətlərə daxil olurlar. Bununla yanaşı, şəxsi hüquq daşıyıcıları qismində onlar əmək münasibətlərinin iştirakçıları kimi çıxış edirlər. Bu münasibətlər əmək hüququ ilə nizama salınır;

- inzibati hüququn cinayət hüququ ilə əlaqəsi haqqında danışarkən qeyd edilməsi zəruridir ki, inzibati hüquqda hansı əməllərin inzibati xəta olması və təqsirkar şəxsə qarşı tətbiq edilən inzibati tənbeh növləri İnzibati Xətalər Məcəlləsi ilə müəyyən olunmuşdur. Cinayət hüququ isə hansı əməllərin cinayət olduğunu və onların törədilməsinə görə cəzanın növlərinin müəyyən edilməsi ilə bağlı hüquq institutlarının məcmusundan ibarətdir. İnzibati hüquqla cinayət hüququ hüquq-mühafizə sahəsində birgə fəaliyyət göstərilir. Daha dəqiq desək, törədilən əməl xarakterindən, ictimai təhlükəlilik dərəcə-sindən, törədilmə yerindən, vaxtından və s. şərtlərdən asılı olaraq, ya inzibati xəta, ya da cinayət kimi qiymətləndirilir;

- inzibati hüququn cinayət-prosessual və mülki-prosessual hüquqla əlaqəsi haqqında danışarkən qeyd edilməsi zəruridir ki, inzibati hüquqi normalarla icra fəaliyyəti ilə əlaqədar inzibati yurisdiksiya fəaliyyəti realizə olunur. Ədalət mühakiməsindən fərqli olaraq, inzibati yurisdiksiya fəaliyyəti məhkəmədən kənar fəaliyyət hesab olunur.

Qeyd olunmalıdır ki, məhkəmələrdə inzibati-hüquq xarakterli işlərə baxılarkən inzibati hüququn maddi və prosesual normaları tətbiq olunur. Məsələn: idarəetmə orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin qanunazidd hərəkətləri barədə məhkəməyə şikayət daxil olduqda, əsasən hüquqi tələbləri pozulan sahəvi qanunlarda aidiyyəti vəzifələrin həyata keçirilməsi və ya keçirilməməyi də yoxlanılır.

Azərbaycan Respublikasının hüquq sistemində inzibati hüququn yeri inzibati hüquqla tənzimlənən ictimai münasibətlərin xarakteri və vacibliyi ilə izah olunur. Bir sözlə desək, inzibati hüquq idarəçilik münasibətlərini tənzimləməklə dövlət hakimiyyətinin bütün budaqlarında aidiyyəti orqanların fəaliyyətini təmin edir.

Birinci sualı yekunlaşdıraraq qeyd etmək istərdik ki, bu sualda aşağıdakı kimi müddəalar açıqlanmışdı:

1. İnzibati hüquq - icra hakimiyyətinin həyata keçirilməsi sahəsində yaranan ictimai münasibətləri nizama salmaq üçün təyin edilmiş hüquq normalarının məcmusundan ibarət olan Azərbaycan Respublikasının hüquq sisteminin müstəqil sahələrindən biridir.

2. İnzibati hüququn predmeti - icra hakimiyyətinin təşkili və həyata keçirilməsi prosesində yaranan, dəyişən və xitam olunan ictimai münasibətlərin məcmusundan ibarətdir.

3. İnzibati hüququn aşağıdakı məqsədləri fərqləndirilir:

- insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi;
- icra hakimiyyətinin demokratik təşkilinin təmin edilməsi;
- icra hakimiyyətinin fəaliyyətinin effektivliyi üçün şəraitin yaradılması;
- idarəetmə sahəsində vətəndaşların və onların birliklərinin hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsi üçün şəraitin yaradılması;

Sual 2. İnzibati hüquq normalarının anlayışı və quruluşu

Dövlət idarəetməsi və icra hakimiyyəti mexanizminin fəaliyyət göstərdiyi sahədə yaranan ictimai münasibətlərlə yanaşı, inzibati hüquq normaları ilə qanunverici hakimiyyət və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarında idarəetmə xarakterli təşkilatdaxili münasibətlər, həmçinin dövlət qulluğu ilə bağlı yaranan münasibətlər də nizama salınır.

Dövlət idarəetmə funksiyalarının həyata keçirilməsi ilə bağlı ictimai təşkilatlara xüsusi səlahiyyətlər verildikdə, yaranan ictimai münasibətlər də inzibati hüquq normaları ilə nizama salınır.

İnzibati hüquq normalarının vəzifələrinə aiddir:

- dövlət idarəetmə sisteminin müxtəlif elementlərinin tənzimlənməsi;
- idarədən və idarəolunan sistemlər arasında yaranan daha məqsədəuyğun və elmi cəhətdən əsaslan- dırılmış qarşılıqlı münasibətlərin möhkəmləndirilməsi;
- idarəetmənin müxtəlif sahələrində dövlət orqanlarının idarə, müəssisə, təşkilat və vətəndaşlarla qarşılıqlı əlaqələrinin və idarəetmənin müxtəlif sahələrində əlaqələrin tənzimlənməsi.

Qeyd edilməlidir ki, inzibati hüquq normaları inzibati hüquq sahəsinin predmetini təşkil edən bütün ictimai münasibətləri tənzimləyir.

İnzibati hüquq norması - dövlət idarəetməsi və icra hakimiyyəti mexanizminin fəaliyyəti sahəsində yaranan, dəyişən və xitam olunan ictimai münasibətləri tənzimləmə məqsədi ilə dövlət tərəfindən müəyyən edilən davranış qaydasıdır.

İnzibati hüquq norması digər hüquq sahələrinin normaları kimi müvafiq quruluşa malikdir. İnzibati hüquq normasının quruluşu dedikdə, onu təşkil edən elementlərin vəhdəti və onların qarşılıqlı əlaqədə olması başa düşülür.

İnzibati hüquq norması quruluşca üç elementdən ibarətdir. Həmin elementlərə aiddir:

- hipoteza;
- dispozisiya;
- sanksiya.

Hüquq nəzəriyyəsinə əsasən, hipoteza (ehtimal) normada əks olunan qaydanın hansı faktiki şəraitdə realizəsini özündə ehtiva edir.

Hipoteza - inzibati hüquq normasının quruluşunun bir elementi kimi, özündə normanın realizəsinin faktiki şərtlərini əks etdirir. Adı çəkilən struktur elementi özündə bilavasitə təsir etdiyi ictimai münasibətləri əks etdirir və bu təsir nəticəsində konkret hüquq münasibətini yaradır.

İnzibati hüquq normalarının hipotezasında nəzərdə tutulan şərtlər inzibati hüquq münasibətlərini yaradan, dəyişən və ləğv edən hüquqi faktlardır. Məsələn: Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 29 noyabr 1994-cü il tarixli 928 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının şəxsiyyət vəsiqəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun tətbiqi haqqında Əsasnamə”nin 2-ci bəndinə əsasən, “... Azərbaycan Respublikasının hər bir vətəndaşı 16 yaşına çatdıqdan sonra... bir ay ərzində Qanunla müəyyən edilmiş qaydada şəxsiyyət vəsiqəsi almalıdır...”. Bununla yanaşı, “Azərbaycan Respublikası vətəndaşının şəxsiyyət vəsiqəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 14 iyun 1994-cü il tarixli Qanununun 1-ci maddəsinə əsasən, “...hər bir vətəndaş... şəxsiyyət vəsiqəsini möhkəm saxlamağa borcludur...”. Nəzərə almaq lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 566-cı maddəsinə əsasən, polis orqanlarına səlahiyyət verilir ki, şəxsiyyət vəsiqəsini, dənizçinin şəxsiyyət sənədinin, əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasının ərazisində müvəqqəti və ya daimi yaşamaq üçün sənədlərinin itirilməsinə görə təqsirkarı

inzibati məsuliyyətə cəlb etsin. Bu halda şəxsin 16 yaşa çatması (hadisə) və maddənin dispozisiyasında nəzərdə tutulan sənədin (şəxsiyyət vəsiqəsinin və s.) itirilməsi (hərəkət) hüquqi fakt kimi çıxış edir.

İnzibati hüquq normasının hipotezası “mütləq-müəyyən” ola bilər. Burada qaydanı rəhbər tutmağa əsas verən faktın olması dəqiq göstərilir. Məsələn: Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 16-cı maddəsi müəyyən edir ki, “...16.1. İnzibati xəta törədərkən on altı yaşa tamam olmuş fiziki şəxslər inzibati məsuliyyətə cəlb olunurlar...”. İnzibati hüquq normasının hipotezası “nisbi müəyyən” də ola bilər. Həmin variantda bu və ya digər vəziyyət yaranarsa, müəyyən qaydada hərəkət etmək lazımdır və ya müəyyən hərəkət etmək olar.

Hüquq ədəbiyyatında və müxtəlif normativ hüquqi aktlarda hipotezanın üç növü nəzərdə tutulur:

- sadə (bir şərt (şərait) müəyyən edildikdə);
- mürəkkəb (iki və daha çox şərt (şərait) müəyyən edildikdə);
- alternativ (bu və ya digər hallardan asılı olaraq davranış qaydası müəyyən edildikdə).

Hüquq tətbiq etmə prosesində inzibati hüquq normasının hipotezasının müəyyən edilməsi üçün müvafiq normanın məzmununda müstəqil söz kimi “əgər”, yaxud sözün sonunda “sa, sə”, “dıqda, dikdə, duqda, dükdə” sözlərini tapmaq tövsiyə olunur. Məsələn: İXM-in 342.1.6-cı maddəsinə əsasən, nəqliyyat vasitəsinin təkərlərində və ya banında yol örtüyünü zibilləyən palçıq varsa, yaxud onlardan yanacaq-sürtkü materiallarının, kimyəvi maddələrin, tikinti və digər materiallarının axması olarsa, onlarla örtüyü təkmilləşdirilmiş yollarda hərəkət etməyə görə; İXM-in 327.2-ci maddəsinin qeydində 2-ci hissəyə əsasən, sürücülük vəsiqəsi idarə etdiyi nəqliyyat vasitəsinin kateqoriyasına uyğun olmayan sürücü İXM-də nəzərdə tutulmuş balla qiymətləndirilən xətaləri törətdikdə, o, nəqliyyat vasitəsinə idarə etmə hüququ olmadan nəqliyyat vasitəsinin idarə edilməsinə görə inzibati məsuliyyətə cəlb edilir və ona törətdiyi xətaya müvafiq bal təyin edilir; İXM-in 447-ci maddəsinə əsasən, mal satan və ya əhaliyə xidmət göstərən təşkilatlarda, həmçinin ticarət (xidmət) sahəsində fərdi sahibkar kimi qeydə alınmış şəxslər tərəfindən malın (xidmətin) ölçüsünə, çəkisinə, hesabına, habelə istehlak xüsusiyyəti və ya keyfiyyətinə dair istehlakçıların aldadılmasına görə, bu az miqdarda olduqda.

Hüquq nəzəriyyəsinə əsasən, dispozisiya (sərəncam) hüquq normasının hipotezasında nəzərdə tutulmuş şərtlər olduqda, davranışın necə ola biləcəyini və olmalı olduğunu əks etdirən elementdir.

Dispozisiya - inzibati hüquq normasının mərkəzi hissəsi olub, tövsiyə edilən, icazə verilən və ya qadağan edilən davranış qaydasının özüdür.

İnzibati hüquq normalarının dispozisiyası göstəriş, vəzifə, həmçinin qadağa və məhdudiyət kimi şərh olunur. İnzibati hüquq normalarında vəzifə və hüquq müəyyən edən dispozisiyalara nisbətən az təsadüf edilir.

Dispozisiyanın izahından asılı olmayaraq, o həmişə hüquq və vəzifələrin qırılmazlığını, qarşılıqlı əlaqəsini nəzərdə tutur, eləcə də subyektlərin özlərini necə aparmalı olduqlarını və apara biləcəklərini müəyyən edir.

Dispozisiyanın 4 növü fərqləndirilir:

1. Sadə - davranışın bu və ya digər birmənalı variantını əks etdirən dispozisiya (məs, İXM, mad. 358 – “İş görülərkən qaz (neft) kəmərlərinin zədələnməsi”; mad. 367- “Ümumi istifadəli avtomat telefonlarının zədələnməsi”);

2. Təsviri - müxtəlif xüsusiyyətlərlə, əlamətlərlə və anlayışlar sistemi ilə davranış qaydasını qısaca və dürüst ifadə edən dispozisiya (məs, İXM, mad. 510 – “Xırda

xuliqanlıq”; mad. 525 – “Qumar oyununda iştirak etmə”; mad. 517 – “Fövqəladə vəziyyət rejimi tələblərinin pozulması”);

3. Göndərici - bu halda davranış qaydasının özü həmin normada göstərilir və istifadəçi həmin normativ hüquqi aktın digər normasında göstərilən davranış qaydasına göndərilir (məs, İXM mad. 338 – “Piyadalar və yol hərəkətinin başqa iştirakçıları tərəfindən yol hərəkəti qaydalarının pozulması” və İXM mad. 332.3. - “Bu Məcəllənin 332.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş xətanın inzibati tənbeh almış şəxs tərəfindən inzibati tənbeh vermə haqqında qərar qüvvəyə mindiyi gündən bir il ərzində təkrar törədilməsinə və ya nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ məhdudlaşdırılmış şəxs tərəfindən nəqliyyat vasitəsinin idarə edilməsinə görə-....”);

4. Blanket - bu dispozisiya növündə digər hüquq mənbələrinə istinad etmək vacib şərtidir (məs, İXM mad. 272.1. - Balıq və digər su bioresurslarının mühafizəsi qaydalarının pozulmasına görə...”; mad.357 – “Magistral boru kəmərlərinin mühafizəsi qaydalarının pozulması”.

Hüquq nəzəriyyəsinə əsasən, sanksiya (tənbeh) - hüquq normasının dispozisiyasında nəzərdə tutulmuş qaydaları pozana qarşı müvafiq dövlət təsir (məcburiyyət) tədbirlərinin tətbiq edilə biləcəyini əks etdirən elementdir.

Sanksiya inzibati hüquq normasının struktur elementi kimi özündə hüquq normasını pozana (müvafiq tələblərə riayət etməyən və ya göstərişləri icra etməyən) qarşı tətbiq edilən təsir tədbirlərini əks etdirir.

Nəzərə almaq lazımdır ki, sanksiya istənilən inzibati hüquqi təsir formasını deyil, yalnız hüquqpozma ilə əlaqədar tətbiq olunan və həmin normada nəzərdə tutulmuş təsir formasını özündə əks etdirir. Buna görə inzibati - xəbərdar etmə tədbirləri (karantin elan edilməsi, sərhəd buraxılış məntəqəsindən keçidin məhdudlaşdırılması, su basmış, zəlzələ olmuş yerin dövrəyə alınması və s.) sanksiyaya aid edilməməlidir. Belə ki, qeyd edilənlər hüquqpozmaların (inzibati xəta) törədilməsi ilə əlaqədar tətbiq edilmir. Barəsində danışılan inzibati - xəbərdar etmə tədbirləri hüquq normasının sanksiyasında deyil, dispozisiyasında göstərilir.

İnzibati hüquq nəzəriyyəsində sanksiyanın üç növü fərqləndirilir:

1. Mütləq-müəyyən. Burada tənbehin dəqiq növü və yaxud miqdarı göstərilir (məs, *İXM. mad. 319.1.* “Şəhərdaxili (rayondaxili) sərnişin daşımaları yerinə yetirən avtobusda sərnişin biletsiz getməsinə görə” - 5 manat məbləğində cərimə edilir; *İXM. mad. Maddə 324.1.* “Xüsusi razılıq (lisenziya) olmadan avtomobil nəqliyyatı ilə sərnişin və yük daşınmasına görə” - 100 manat məbləğində cərimə edilir.

2. Nisbi-müəyyən. Burada tənbehin “aşağı” və “yuxarı” həddi, yaxud “yuxarı” həddi müəyyən edilir (məs, *İXM. mad. 332.5.* “Ümumi istifadədə olan nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ olmadan belə nəqliyyat vasitəsinin sərnişin daşımaqla idarə edilməsinə görə” - 15 gündən 1 ayadək müddətə inzibati həbs tətbiq olunur. *İXM mad. 339.3.* “Sürücülük vəsiqəsinin verilməsi və ya dəyişdirilməsi haqqında ərizəyə baxılmasına, yaxud baxılarkən süründürməçiliyə yol verilməsinə və ya yol hərəkəti qaydaları üzrə nəzəri və nəqliyyat vasitələrini idarə etmə vərdişləri üzrə təcrübi imtahanlara buraxmaqdan əsassız imtina edilməsinə görə” - 200 manatdan 250 manatadək məbləğdə cərimə edilir;

3. Alternativ. Burada tənbehin bir neçə növü göstərilir (məs, *İXM mad. 511* – “Avtoxuliqanlıq, yəni nəqliyyat vasitəsinin sürücüsü tərəfindən ictimai qaydanı və əhalinin dincliyini nümayişkarana şəkildə pozan, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edən, yol hərəkəti qaydalarının müxtəlif üsullarla davamlı olaraq pozulması ilə müşayiət olunan qərəzli hərəkətlərə görə”- nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ 1 il

müddətinə məhdudlaşdırılmaqla 500 manatdan 750 manatadək məbləğdə cərimə edilir və ya nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ 1 il müddətinə məhdudlaşdırılmaqla işin hallarına görə, pozuntunu törədənin şəxsiyyəti nəzərə alınmaqla, 15 gündən 1 ayadək müddətə inzibati həbs tətbiq olunur”.

Inzibati hüquq sanksiyalarının sistemi çox zəngin inzibati təsir vasitələri ehtiyatına və sanksiyaların növ müxtəlifliyinə malikdir. Burada orqanların və vəzifəli şəxslərin daha məqsədəuyğun və effektiv hesab etdikləri təsir tədbirlərinin tətbiqinə qəbul edilmiş hədlər çərçivəsində imkan verilir.

Hüquq elmində bir mənalı olaraq qəbul edilən yanaşmalardan biri də budur ki, hüquq normasının bilavasitə tənzimləyici funksiyasının (vəzifəsinin) yerinə yetirilməsi üçün onun bütün struktur elementlərinin mövcudluğu zəruridir. Bəzən inzibati hüququn mənbələri olan bir sıra normativ hüquqi aktların məzmunun təhlilində hüquq normasının hər üç elementini görmürük. Məsələn: Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının maddələrində bir qayda olaraq, hipoteza və dispozisiya olur. Göründüyü kimi adı çəkilən normativ hüquqi aktda sanksiya ifadə olunmur.

Qeyd edilməsi zəruridir ki, cinayət qanunvericiliyinin bir sıra maddələrində hipoteza və sanksiya tam həcmdə yazılır, dispozisiya isə ümumi qaydada ifadə olunur. Bu o deməkdir ki, həmin hüquq norması və normativ hüquqi aktın maddələri üst-üstə düşür.

Bir sıra hallarda hüquq normasının elementləri (hipoteza, dispozisiya, sanksiya) faktiki olaraq, müxtəlif normativ hüquqi aktların maddələrində olur. Bu normaların eyni olmayan formalara və ifadə üsullarına malik olması ilə izah olunur. Nəzərə almaq lazımdır ki, göstərilən təqdirdə də normalar öz məntiqi quruluşlarını saxlayırlar.

Normativ hüquqi aktın maddəsi dedikdə, hüquq normasının ifadə forması (üsulu) başa düşülür.

Normativ hüquqi aktların maddələrində hüquq normalarının aşağıdakı ifadə üsulları mövcuddur:

- birbaşa ifadə üsulu (hər üç element mövcud olur);
- göndərici ifadə üsulu;
- blanket ifadə üsulu.

Zənnimizcə, hüquq norması qanunun (idarəetmənin hüquqi aktlarının) maddəsi deyil, məntiqi cəhətdən tamamlanmış davranış qaydasıdır, qanunun maddəsi isə onun ifadə formasıdır.

Inzibati hüququn tənzimləyici rolu inzibati hüquq normalarında aşağıdakı hallarda özünü göstərir:

a) inzibati hüquq normaları icra hakimiyyətinin bütün sisteminin və onun ayrı-ayrı hissələrinin təşkili və fəaliyyətini tənzimləmə xarakterinə malikdir. Məsələn: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 27 sentyabr 2003-cü il tarixli 935 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş **“Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılmasına dair Təlimat”** bütün icra hakimiyyəti orqanlarını aidiyyəti fəaliyyətində rəhbər tutulur;

b) inzibati hüquq normaları dövlətin mənafeyinə uyğun olan və dövlət idarəetmə sahəsində bilavasitə fəaliyyət göstərən bütün təşkilatların və şəxslərin davranış qaydalarını (variantlarını) müəyyən edir. Məsələn: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 iyun 2012-ci il tarixli 648 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Yerli icra hakimiyyətləri haqqında Əsasnamə”nin 2.8-ci bəndinə əsasən, yerli icra hakimiyyəti başçısının aparatının, inzibati ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklərinin və sahə inzibati

ərazi dairələri üzrə nümayəndəliklərinin strukturunu və ştat vahidlərinin sayını, yerli icra hakimiyyəti başçısının yanında olan qurumları və onların işçilərinin say həddini Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, yerli icra hakimiyyəti başçısının tabeliyində olan hüquqi şəxsləri və onların işçilərinin say həddini Azərbaycan Respublikasının Prezidenti ilə razılaşıdır-maqla Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti müəyyən edir.

İnzibati hüquq normalarının məzmununda hüquqi təbiəti baxımdan aşağıdakı kimi məsələlərə aydınlıq gətirilir:

- zəruri sayılan hərəkətlər;
- hansı hərəkətlərə icazə verilir;
- hansı hərəkətlərdən çəkinmək lazımdır;
- hansı hərəkətlər qadağan edilir;

c) inzibati hüquq normaları dövlət idarəetmə sahəsində fəaliyyət göstərərək, icra hakimiyyəti mexanizminin konstitusion təyinatının effektiv həyata keçirilməsi (təmin edilməsinin) məqsədini daşıyır. Məhz bununla Azərbaycan Respublikasının qanunlarına riayət olunması və onların icrasının həyata keçirilməsi təmin edilir. Nəticə etibarilə vahid dövlət hakimiyyətinin icraedici istiqamətinin mahiyyəti ifadə edilir;

ç) inzibati hüquq normaları dövlət idarəetmə sahəsində lazım sayılan davranışın sərhədini müəyyən edir, həmçinin dövlət intizamının və qanunçuluq rejiminin möhkəmləndirilməsinə xidmət edir.

İnzibati hüquq normalarının bir hissəsinə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında rast gəlmək mümkündür. Bu normalar ilə dövlət idarəetmə fəaliyyətinin əsas istiqamətləri və idarəetmə prosesində yaranan idarəetmə münasibətləri müəyyən edilir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının məzmununda nəzərdə tutulan inzibati hüquq normaları vasitəsilə dövlətin idarəedilməsi mexanizmi təsbit olunub. Məsələn: dövlət idarəetmə prosesində icra hakimiyyətinin təşkili üçün Azərbaycan Respublikası Prezidentinin konstitusiya səlahiyyətlərinin bir qismi inzibati hüquq normalarında ifadə olunur. Həmin səlahiyyətlərə aiddir:

- Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə seçkilərin təyin edilməsi;
- Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsinin Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin təsdiqinə təqdim edilməsi;
- Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin razılığı ilə Azərbaycan Respublikasının Baş nazirini vəzifəyə təyin edilməsi, vəzifədən azad edilməsi;
- Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin üzvlərini vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsi;
- Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin istefası haqqında qərarın qəbul edilməsi;
- Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsində icra hakimiyyəti üçün nəzərdə tutulmuş xərclər çərçivəsində mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarının yaradılması;
- Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin ali komanda heyətinin vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsi;
- Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının təşkil edilməsi və onun rəhbərinin təyin edilməsi;
- qanunların imzalanması və dərc edilməsi;
- ümumi və qismən səfərbərlik elan edilməsi, habelə səfərbərlik üzrə çağırılanların tərxis edilməsi və s.

Qeyd edilməsi zəruridir ki, Azərbaycan Respublikasının əksər qanunlarında müxtəlif məzmunlu inzibati hüquq normalarına rast gəlmək mümkündür.

İnzibati hüquq nəzəriyyəsinə əsasən demək mümkündür ki, adı çəkilən hüquq sahəsində normaların iyerarxiyası mövcuddur. Həmin iyerarxiya aşağıdakı kimidir:

- konstitusiya normaları;
- qanun normaları;
- yuxarı və mərkəzi icra hakimiyyəti subyektləri tərəfindən qəbul edilən normativ hüquqi aktların normaları.

Qeyd etdiyimiz kimi, “Normativ hüquqi aktlar” haqqında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Qanununa əsasən, icra hakimiyyəti subyektlərinə normativ hüquqi aktlar qəbul etmək hüququ verilmişdir. Adı çəkilən konstitusiya qanununa əsasən, fərman və ya digər normativ hüquqi akt qanunla ziddiyyət təşkil etdikdə qanun tətbiq edilir.

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarı, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktları fərmanla ziddiyyət təşkil etdikdə fərman tətbiq edilir.

Mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktları Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə ziddiyyət təşkil etdikdə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarı tətbiq edilir.

Qanunvericinin mövqeyindən aydın olur ki, icra hakimiyyəti sisteminə daxil olan səlahiyyətli orqanlar tərəfindən qəbul olunan normativ hüquqi aktların normaları hüquqi qüvvəsinə görə konstitusiya, konstitusiya qanunları, həmçinin qanunların normalarına nisbətə aşağı qüvvəli hesab olunur. Başqa sözlə desək, icra hakimiyyəti subyektləri tərəfindən qəbul edilmiş inzibati hüquq normaları konstitusiya və qanun normalarına münasibətdə “ikinci dərəcəli” sayılır. Bunun səbəbi axırıncıların hüquqi əhəmiyyətinə görə ilkin xarakterə malik olması və icra hakimiyyəti subyektləri tərəfindən qəbul edilən inzibati hüquq normalarının birincilərdən yaranmasıdır (törəməsidir). Qeyd edilənlər deməyə əsas verir ki, icra hakimiyyəti subyektlərinin həm fəaliyyəti, həm onların qəbul etdiyi inzibati hüquq normaları hüquqi təbiətinə görə qanunqüvvəlidir.

Sualı yekunlaşdıraraq qeyd etmək istərdik ki:

İnzibati hüquq norması - dövlət idarəetməsi və icra hakimiyyəti mexanizminin fəaliyyəti sahəsində yaranan, dəyişən və xitam olunan ictimai münasibətləri tənzimləmə məqsədi ilə dövlət tərəfindən müəyyən edilən davranış qaydasıdır. Onun strukturuna aşağıdakı üç element aiddir:

- hipoteza;
- dispozisiya;
- sanksiya.

Sual 3. İnzibati hüquq münasibətlərinin anlayışı və əsas xüsusiyyətləri

Azərbaycan Respublikasının hüquq sistemini təşkil edən hüquq sahələri müxtəlif ictimai münasibətləri tənzimləyir. Bu hüquq sahələri sırasına aid olan inzibati hüquq spesifik tənzimləmə predmetinə malikdir. İnzibati hüququn predmetini dövlət idarəetmə sahəsində icra hakimiyyətinin təşkili və həyata keçirilməsi zamanı yaranan, dəyişən və xitam olunan ictimai münasibətlər təşkil edir. Həmin ictimai münasibətlər İnzibati hüquqi münasibətlər adlanır.

İnzibati hüquq münasibətləri hüquq münasibətlərinin bir növü olub, məzmun baxımından dövlət idarəetmə sistemində icra hakimiyyətinin təşkili və həyata keçirilməsi zamanı yaranan, dəyişən və xitam olunan ictimai münasibətlərdən təşkil olunur. O, hüquq münasibətlərinin növlərindən biri olmaqla, axırıncıya xas olan əlamətləri (xüsusiyyətləri) özündə cəmləşdirir.

Hüquq münasibətlərinə xas olan əsas əlamətlər (xüsusiyyətlər) İnzibati hüquq münasibətlərinə də aiddir. Bu əlamətlər (xüsusiyyətlər) aşağıdakılardır:

- hüquq normasının tənzimləyici təsirinin nəticəsi kimi hüquq münasibəti yaranır;
- hüquq münasibətlərində tərəflərin hərəkətləri (davranışları) hüquq normaları ilə tənzimlənir;
- hüquq münasibətlərinin tərəfləri hüquq normaları ilə müəyyən edilmiş qarşılıqlı hüquq və vəzifələrin daşıyıcıları kimi çıxış edirlər;
- hüquq münasibətləri insanların (orqanların, müəssisələrin) şüurlu-iradəli fəaliyyətinin məhsulu olub, hüquq normaları əsasında yaranır. Hüquq münasibətlərinin iştirakçıları hüquq normalarında nəzərdə tutulmuş hüquq və vəzifələri özlərinin iradəvi və şüurlu hərəkətləri vasitəsi ilə həyata keçirirlər;
- hüquq münasibətlərinə dövlət tərəfindən təminat verilir və zəruri hallarda dövlətin məcburetmə vasitələri ilə mühafizə olunurlar.

İnzibati hüquq münasibətləri dedikdə, İnzibati hüquq normaları vasitəsi ilə tənzimlənən idarəetmə xarakterli ictimai münasibətlər başa düşülür.

Bu münasibətlərdə tərəflər İnzibati hüquq normaları ilə müəyyən edilmiş və təminat verilmiş qarşılıqlı hüquq və vəzifələrin daşıyıcıları kimi çıxış edirlər.

İnzibati hüquq münasibətlərinin ümumi xüsusiyyətlərini tamamlayan bəzi amillərin tədqiqi məqsədmüvafiqdir. Həmin amillər əsasında İnzibati hüquqi münasibətlər başqa hüquq münasibətlərindən fərqləndirilir. Bunlar aşağıdakılardır:

- inzibati hüquq münasibətlərinin yaranma sahəsi (icra hakimiyyəti mexanizminin fəaliyyət göstərdiyi sahə);
- inzibati hüquqi tənzimlənmənin spesifik xüsusiyyətləri (idarəetmə subyektinin iradəsinin amiranə və birtərəfli ifadə edilməsi);
- inzibati hüquq normalarının hüquqi məzmunu.

İnzibati hüquq münasibətləri nəzəri və təcrübi baxımdan hər zaman diskussiya predmeti olmuşdur. Nəzərə alınmalıdır ki, ölkəmizdə iqtisadiyyatın liberallaşması, özəl sektorun payının artması, istehsalat və fermer təsərrüfatlarının qeyri-dövlət subyektləri tərəfindən idarə olunması İnzibati hüquq münasibətlərinin məzmununa dinamiklik verir. Bu zaman İnzibati hüquq münasibətləri məzmunca yenilənir.

Son dövrlərdə sahəvi fəaliyyəti həyata keçirən mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının gündəlik icraedici-sərəncamverici fəaliyyətində yaranan İnzibati hüquq münasibətləri də məzmun baxımından yenilənməklə, həmin qurumun fəaliyyətinin müasir tələblərə uyğunlaşdırılmasına və yeni inzibati təcrübənin yaranmasına zəmin yaradır. Bu sahələrdən biri də əhalinin ərzaq istehlakı sahəsində fəaliyyət göstərən mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı olan Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin

fəaliyyətidir. Adı çəkilən orqanın müasir dövr üçün fəaliyyəti keçmiş illərdən kifayət qədər (pozitiv mənada) fərqlənir.

İnzibati hüquq münasibətlərinin xüsusiyyətləri aşağıdakılardır:

1. İnzibati hüquq münasibətləri digər hüquq münasibətlərindən fərqli olaraq “hakimiyyət-tabeçilik” əsasında təşkil edilmiş hakimiyyət münasibətləridir. İnzibati hüquq münasibətlərinin “hakimiyyət-tabeçilik” xarakterli olması barədə fikirlərin mövcudluğuna müəyyən əsaslar dəlalat edir. Lakin onların “hakimiyyət-münasibəti” kimi hərfi mənada şərhli bir çox dəqiqləşdirmələri, araşdırmaları və əlavələri tələb edir. Qeyd etmək lazımdır ki, hüquq ictimai münasibətlərin xüsusi tənzimləyicisi olmaqla, özünün sosial və hüquqi məzmununa görə lazımi dərəcədə “hakimiyyət” başlanğıcını əks etdirir;

Dövlət idarəetmə fəaliyyətinin təbiəti idarəetmə subyektlərinin yeni hakimiyyət səlahiyyətlərinə malik olan tərəf kimi mövcudluq zərurətini tələb edir.

İdarəedən subyektin iradəsi (vahid idarəetmə iradəsi) müəyyən dərəcədə üstünlüyə malikdir. Onun şüurlu-iradəvi təsirinin idarəetmə obyektinə təsiri müvafiq davranışın tənzimlənməsinə yönəlmişdir. İdarəetmə obyektinin davranışlarının tənzimlənməsi təcrübi cəhətdən “göstəriş” kimi xarakterizə edilir. O, “hakimiyyət-tabeçilik” əlaqəsində körpü hesab olunur. Burada “göstəriş” sözü sərt formada səslənir. Real vəziyyətdə hər şey tənzimlənen vəziyyətlə bağlıdır. Bəzən, göstəriş daha sərt formada özünü büruzə verir.

İnzibati hüquq münasibətləri iştirakçılarının davranışlarına yumşaq formada təsir göstərmə kimi “icazə vermə” və “mükafatlandırma”-nı misal göstərmək olar.

Dövlət idarəetməsi hakimiyyət xarakteri daşdığından idarə olunanların iradələrinə, şüurlarına və davranışlarına tənzimləmənin təsir etmə prosesini digər formada təsvir etmək çətindir.

İnzibati hüquq münasibətlərinin “hakimiyyət münasibəti” kimi xarakterizəsi idarəedən tərəfin (idarəetmə subyektinin) “hakim mövqe tutma” vəziyyəti ilə müəyyən edilir. Bu halda “hakimiyyət-iradə başlanğıcı” özünün birbaşa ifadə formasını sosial idarəetmənin istənilən növünə xas olan, lakin müxtəlif formalarda ifadə olunan formada tapır. Dövlət idarəetmə sahəsində (icra hakimiyyətinin funksiyaları bilavasitə həyata keçirildikdə və ya İnzibati hüquq münasibətlərində) hüquqi cəhətdən o, qabarıq formada özünü büruzə verir. Bir çox hallarda bu səbəbdən onlar hakimiyyət münasibətləri kimi xarakterizə olunur.

2. Dövlət idarəetmə fəaliyyəti prosesində İnzibati hüquqi münasibətlər icra hakimiyyətinin vəzifə, funksiya və səlahiyyətlərinin təcrübi cəhətdən həyata keçirilməsi ilə birbaşa bağlıdır. Onların bu xüsusiyyəti hüquq münasibətlərinin istənilən iştirakçılarının davranışlarına müəyyən iz (yer) qoyur; onların vəzifə və hüquqları icra hakimiyyətinin mərkəzdə və yerlərdə təcrübi cəhətdən həyata keçirilməsi ilə hökmən bağlıdır.

İnzibati hüquq münasibətlərinin müəyyən edilmiş xüsusiyyəti mahiyyətcə, bir qayda olaraq dövlət və ictimai həyatın xüsusi sahələrində yaranmasından ibarətdir.

3. Dövlət idarəetməsi dövlətin xüsusi növ subyektlərinin fəaliyyət göstərdiyi sahələri əhatə edir. Ümumiyyətlə, onlar ya dövlət idarəetmə orqanları, ya da icra hakimiyyəti orqanları adlandırılır. Deməli, İnzibati hüquq münasibətlərində dövlət idarəetməsi öz əksini tapır. Dövlət fəaliyyətinin bu növündə müvafiq subyektlərin səlahiyyətləri ifadə olunur.

Müxtəlif İnzibati hüquq münasibətləri yalnız dövlət idarəetmə sahəsində yaranmır (burada mülki-hüquq münasibətləri də yaranma bilər), onların yaranma sahələri daha genişdir. İnzibati hüquq münasibətləri icra hakimiyyətinin səlahiyyətli subyektlərinin idarəetmə səlahiyyətlərinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar (səbəbindən) yaranma bilər.

Vətəndaşlarla idarəetmə orqanları arasında yaranan İnzibati hüquq münasibətlərinin konkret məzmunu buna aiddir. Bu münasibətlərdə açıq-hüquqi marağın ifadə edilməsi əsasdır. Təhlili aparılan münasibətlərin vətəndaşlar arasında, həmçinin qeyri-hökumət təşkilatları arasında və onların təşkilatdaxili fəaliyyətində yaranması qeyri-mümkündür.

İnzibati hüquq münasibətlərinin bu xüsusiyyəti İnzibati hüquqi tənzimləmənin əsas obyektini təşkil edən idarəetmə fəaliyyəti (dövlətin iradəsini və marağını birbaşa və bilavasitə əks etdirməsi) ilə izah olunur. Bu subyektlər dövlətin adından fəaliyyət göstərməli və dövlət-hakimiyyət xarakterinə malik olmalıdırlar.

Bu baxımdan İnzibati hüquq münasibətlərində daim tərəflərdən biri icra hakimiyyətinin (geniş mənada - dövlət idarəetməsinin) rəsmi və səlahiyyətli subyekt olmasıdır. Başqa cür desək, İnzibati hüquq münasibətlərində müxtəlif tərəflərin iştirak etmələrinə baxmayaraq, onlarda daim mütləq tərəf olmalıdır (iştirak etməlidir), onlarsız bu növ münasibətlər ümumiyyətlə yaranma bilməzlər. Beləliklə, onlar yalnız aşkar-hüquqi maraq təmsil edən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının (vəzifəli şəxsin) mütləq iştirakı şəraitində yaranırlar. Bunun da birbaşa nəticəsində dövlət idarəetmə fəaliyyətinin “hakimiyyət təbiəti” özünü əks etdirir.

4. İnzibati hüquq münasibətləri mahiyyətinə görə təşkilatçılıq xarakterinə malikdir. Nəzərə almaq lazımdır ki, icra hakimiyyəti funksiyasının həyata keçirilməsi ilə “hüquq icraetmə” prosesinin təşkili təmin edilir. Burada “hüquq icraetmə” prosesi və bu prosesin struktur, kadr, maddi və digər rəməzlərlə təmin edilməsi yaranır. Məlum olduğu kimi, onlarsız dövlət idarəetmə mexanizminin fəaliyyəti qeyri-mümkündür.

İnzibati hüquq münasibətləri “təşkilati münasibətlərin” xüsusi növlərindən biri olub, yalnız idarəetmə aparatının özünəməxsus işinin təşkili məqsədini daşımır. O, özünün “təşkilətmə” çərçivəsindən kənara çıxan müxtəlif növlü təşkilati aspektləri də əhatə edir. Məsələn: quruluş mənasında müxtəlif idarəetmə strukturlarının təşkili və ya yeni yaradılan qeyri-hökumət təşkilatlarının qeydiyyatı və s.

İnzibati hüquq münasibətləri funksional mənada dövlət idarəetmə sahəsi ilə əlaqəsi olan bütün subyektlərin davranışlarına gündəlik tənzimləyici təsirlərin göstərilməsindən ibarətdir. İnzibati hüquq münasibətləri “təşkilatçılıq” xarakteri daşdıqda, dövlət idarəetmə orqanlarının xüsusi subyektlərinin fəaliyyəti ilə bilavasitə bağlı sayılır. Həmin hallarda xüsusi subyektlərin fəaliyyəti spesifik hüquq normaları (İnzibati hüquq normaları) əsasında yaranır.

5. İnzibati hüquq münasibətləri tərəflərin birinin təşəbbüsü ilə yaranır. Lakin onların yaranmasında ikinci tərəfin razılığı və ya istəyi bütün hallarda məcburi şərt kimi qəbul edilməməlidir. Onlar ikinci tərəfin istəyindən və ya razılığından asılı olmayaraq da yaranma bilər. Məsələn: nəqliyyat vasitəsinin sürücüsü tərəfindən ictimai qayda və əhalinin dincliyi nümayişkaranə şəkildə pozularsa, cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik ifadə edilərsə, yol hərəkəti qaydalarının müxtəlif üsullarla davamlı olaraq pozulması ilə müşayiət olunan qərəzli hərəkətlər edilərsə, inzibati xəta törədilmiş sayılır. Göründüyü kimi, qayda pozan sürücünün əməli nəticəsində İnzibati hüquq münasibəti yaranır və polis də dövlətin adından aidiyyəti tədbirləri həyata keçirəcəkdir.

İnzibati hüquq münasibətlərinin qeyd edilən əlaməti onu mülki-hüquq münasibətlərindən daha kəskin fərqləndirir. İnzibati hüquqi münasibətlərin bu, xüsusiyyəti hakimiyyət subyektlərinin iştirakının məcburi xarakter daşması ilə müəyyən olunur. Bu halda İnzibati hüquq normalarının subyektlərindən konkret olaraq məcburi sayılan hərəkətlərin edilməsi tələb edilir və nəticədə İnzibati hüquq münasibətləri yaranır. Beləliklə, göstərilən subyekt başqa tərəflə müqavilə əlaqəsinə girməmək şərti ilə öz təşəbbüsü və hərəkətləri ilə belə hüquqi nəticələri yaratmağa borcludur. Hüquq nəzəriyyə-

yəsindən məlum olduğu kimi, bu mülki-hüquq münasibətlərinə xasdır. İnzibati hüquq normaları faktiki olaraq “mümkün olan” davranışı deyil, İnzibati hüquq münasibətlərini yaradan tərəflər üçün “məcburi” davranışı dürüst ifadə edir.

6. İnzibati hüquq münasibətlərinin tərəfləri arasında mübahisələr də mümkündür. Məsələn: icra hakimiyyəti orqanı (vəzifəli şəxs) tərəfindən vətəndaşa qarşı tətbiq edilən tənbehlərin qanunauyğunluğu mübahisə doğura bilər. Bu mübahisə hüquq münasibətinin yaranmasına heç bir təsir göstərə bilmir, lakin bu narazılıq müəyyən hüquqi nəticələrin yaranmasına səbəb olur. Qüvvədə olan qanunvericiliyə görə vətəndaş onun barəsində qəbul edilən qərarın qanuni olub-olmamağını mübahisələndirmək hüququna malikdir. Konkret İnzibati hüquq mübahisələr bu formada yaranır. Qüvvədə olan İXM-in 128-ci maddəsi “İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə qərarlardan şikayət və ya protest vermək hüququ” adlanır. Həmin maddəyə əsasən, barəsində qərar çıxarılmış fiziki şəxs, yetkinlik yaşına çatmayanların qanuni nümayəndəsi, hüquqi şəxsin nümayəndəsi, zərərçəkmiş şəxs, habelə müdafiəçi və nümayəndə tərəfindən inzibati xətlər haqqında işlər üzrə qərarlardan şikayət, prokuror isə protest verə bilər.

İnzibati xətlər haqqında işlər üzrə qərardan şikayət və ya protest aşağıdakı qaydada verilir:

- hakim qərarından - apellyasiya instansiyası məhkəməsinə;
- kollegial orqanın qərarından - kollegial orqanın olduğu yerin məhkəməsinə;
- səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) qərarından - yuxarı səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) və ya məhkəməyə.

Məlumdur ki, mülki hüquq mübahisələrinin həll edilməsi üçün xüsusi prosessual qayda müəyyən edilmişdir (iddia icraatı). İnzibati hüquq mübahisələrinin həll edilməsi üçün də müvafiq qayda mövcuddur. Bir qayda olaraq, bu növ mübahisələri inzibati qaydada, yəni məhkəmədən kənar qaydada həll edirlər. Lakin bu o demək deyildir ki, İnzibati hüquq mübahisələri məhkəmə qaydasında mübahisələndirilə bilməz. Belə ki, 01 yanvar 2011-ci ildən ölkəmizdə qüvvəyə minən “İnzibati Prosessual Məcəllə” inzibati hüquq münasibətləri ilə bağlı mübahisələrin məhkəmə aidiyyətini, həmin mübahisələrə məhkəmədə baxılmasının və həll edilməsinin prosessual prinsiplərini və qaydalarını müəyyən edir.

İnzibati hüquq mübahisələrinin məzmunu mübahisələrin həll edilməsinin dövlət idarəetmə sahəsi çərçivəsindən kənar çıxmadığı ilə xarakterizə olunur. Bu mübahisələrin həll edilməsinin mahiyyəti belə hallarda səlahiyyətli icra hakimiyyəti orqanı (vəzifəli şəxs) tərəfindən mübahisə predmeti üzrə hüquqi hakimiyyət qərarının qəbul edilməsindən ibarətdir. Beləliklə, mübahisə vəziyyətini yaradan qərarın (hərəkətin) qanuniliyi bu qaydada yoxlanılır və yekun qərar qəbul edilir.

Qüvvədə olan qanunvericilik İnzibati hüquq mübahisələrinin həllinə prokurorluq orqanlarının nəzarət fəaliyyətinin dolaylı təsirini müəyyən etmişdir. Prokurorluq inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatda səlahiyyətli icra hakimiyyəti subyektlərinin qeyri-qanuni qərarlarından protest vermək hüququna malikdir. Daha dəqiq desək, İXM-in 54-cü maddəsinə əsasən, prokuror öz səlahiyyətləri daxilində inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraat zamanı baş vermiş hər cür qanun pozuntusunun aradan qaldırılması üçün vaxtında qanunla nəzərdə tutulmuş tədbirlər görür və inzibati xətlər haqqında işlər üzrə icraatın aparılmasında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının, qanunların və digər qanunvericilik aktlarının tətbiqinə və icrasına prokuror nəzarətini həyata keçirir. Prokuror, həmçinin inzibati xətlər haqqında işlərin baxılmasında iştirak etmək, işin baxılması zamanı baş verən məsələlər üzrə rəy və ya vəsatət vermək, inzibati xəta haqqında iş üzrə qəbul edilən qərardan və ya qəraddan protest vermək hüququna

malikdir. Prokuror inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraatın başlanması haqqında qərar qəbul etmək, inzibati xətalər haqqında işlərin baxılmasında iştirak etmək, işin baxılması zamanı baş verən məsələlər üzrə rəy və ya vəsatət vermək, inzibati xəta haqqında iş üzrə qəbul edilən qərardan və ya qərardaddan protest vermək hüququna malikdir.

7. Mülki hüquq münasibətləri üçün bir tərəfin digər tərəf qarşısında məsuliyyət daşması xasdır. İnzibati hüquqda isə, İnzibati hüquq normalarının tələblərinin pozulmasına görə tərəflərin məsuliyyətinin digər qaydası müəyyən edilmişdir. Qeyd olunan hallarda hüquq münasibətləri iştirakçılarının məsuliyyəti bir tərəfin ikinci tərəf qarşısında deyil, birbaşa dövlət qarşısında və onun adından çıxış edən müvafiq orqan (vəzifəli şəxs) qarşısında məsuliyyət daşması kimi başa düşülür. Bu onunla izah olunur, icra hakimiyyəti sahəsində aşkar hüquqi maraqların faktiki olaraq pozulması baş verir. Məhz bu səbəbdən icra hakimiyyəti orqanları (vəzifəli şəxslər) İnzibati hüquq normalarının tələblərini pozanlara qarşı müstəqil olaraq hüquqi təsir tədbirlərini (intizam və inzibati məsuliyyət tədbirləri) tətbiq etmək səlahiyyətlərinə malikdir.

Suala yekun olaraq qeyd edə bilərik ki:

İnzibati hüquq münasibətlərinin ümumi xüsusiyyətlərini tamamlayan bəzi amillərin tədqiqi məqsədmüvafiqdir. Həmin amillər əsasında İnzibati hüquqi münasibətlər başqa hüquq münasibətlərindən fərqləndirilir. Bunlar aşağıdakılardır:

- inzibati hüquq münasibətlərinin yaranma sahəsi (icra hakimiyyəti mexanizminin fəaliyyət göstərdiyi sahə);
- İnzibati hüquqi tənzimlənmənin spesifik xüsusiyyətləri (idarəetmə subyektinin iradəsinin amiranə və birtərəfli ifadə edilməsi);
- İnzibati hüquq normalarının hüquqi məzmunu.

İnzibati xətalər haqqında işlər üzrə qərardan şikayət və ya protest aşağıdakı qaydada verilir:

- hakim qərarından - apellyasiya instansiyası məhkəməsinə;
- kollegial orqanın qərarından - kollegial orqanın olduğu yerin məhkəməsinə;
- səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxs) qərarından - yuxarı səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) və ya məhkəməyə.

Nəticə

Mühazirəmizi yekunlaşdıraraq qeyd etmək istərdim ki, bu günkü mühazirəmizin mövzusunun planına daxil edilmiş sualların açıqlanması vasitəsi ilə əldə olunan hüquqi biliklər dövlətin ali məqsədinə nail olmaq üçün aidiyyəti qurumların gündəlik vəzifələrini həyata keçirməsi prosesində rəhbər tutulan qaydaların öyrənilməsinə xidmət edir. Həmin məlumatlar dövlət hakimiyyət orqanlarının hüquq müəyyən etmə, hüquq tətbiq etmə və hüquq-mühfizə fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün həm nəzəri, həm də təcrübi cəhətdən xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Bu günkü mühazirəmizin mövzusunun açıqlanması vasitəsi ilə birinci növbədə inzibati hüququn anlayışı və predmeti barədə nəzəri biliklər əldə etdiniz.

Mühazirəmizin ikinci sualının açıqlanması vasitəsi ilə tərəfimizdən inzibati hüququn sistemi, prinsipləri, metodları və funksiyaları barədə həm nəzəri, həm də dövlət orqanlarının fəaliyyətində gündəlik istifadə olunan təcrübi məlumatlar diqqətinizə çatdırıldı.

Mühazirəmizin üçüncü sualında inzibati hüququn mənbələrinin anlayışı və onların növləri barədə nəzəri biliklər həm keçmiş sovetlər birliyinə daxil olan dövlətlərin hüquq elmində formalaşan məlumatlar əsasında, həm də qərb hüquq elmində aparılan aidiyyəti elmi tədqiqatlar əsasında kompleks informasiya diqqətinizə çatdırıldı.

Yekun olaraq dördüncü sualın açıqlanması vasitəsi ilə “İnzibati hüquq” elminin predmeti, sistemi, vəzifələri və onun inkişafı barədə nəzəri biliklər publik hakimiyyət daşıyıcılarının gündəlik fəaliyyətlərinə dair təcrübi misallarla izah edildi.

Mühazirəmizi yekunlaşdıraraq qeyd etmək istərdim ki, mühazirəmizin mövzusunun mahiyyəti “İnzibati hüquq” fənni vasitəsi ilə dövlət hakimiyyətinin müstəqil qollarından biri olan icra hakimiyyətinin təşkili, onun həyata keçirilməsi prosesində yaranan, dəyişən və xitam olunan ictimai münasibətlərin hərtərəfli olaraq mənimsənilməsinə köməklik göstərməsidir.